

О. В. НАЗАРЕНКО, Н. Б. РЕШЕТНЯК

ПРОБЛЕМЫ ВТЛЕННЯ ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНОЇ ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Людиноцентрична система поглядів на економіку та суспільство дає загальний напрям розвитку творчого потенціалу вільної особистості, проте її реалізація в сучасних умовах в Україні вельми ускладнена. Але будь-яка складна соціально-економічна проблема не має глухих кутів, а може стати трампліном до нових рішень, до усвідомлення нової парадигми розвитку. Україна, на наш погляд, протягом останніх десятиліть дотримувалась доктрини часткових змін, що відповідало моделі державно-монополістичного капіталізму. Ця модель слугує інтересам обмеженого кола владно-бізнесової еліти. Комплексне реформування соціально-економічного устрою держави сприятиме активізації економічної поведінки середнього класу, зміцненню його суспільної ролі. Для цього потрібні різкі кардинальні реформи, спрямовані на втілення людиноцентричної концепції, інтегральним критерієм якої повинно стати зростання добробуту та якості життя більшої частини населення країни і багатства нації загалом упродовж тривалого часу. На наш погляд, пріоритетною стратегією держави та суспільства має стати стимулювання освіти, науки та культури. Такий підхід обумовлений зміною системи мотивації людини, що пов'язана зі стрімким розвитком науково-технічного прогресу, який веде до появи людини «інформативної», «інноваційної» та «комунікативної», бо економічний розвиток у сучасних умовах неможливий без саморозвитку людини. В Україні досить повільно відбувається гуманізація економічного життя, людина творчої праці не перетворюється на центральну постать у виробництві, масово мігруючи на закордонні ринки праці. Українські державні та громадські інститути повинні все більше уваги приділяти побудові оптимістичного стилю життя суспільства, якості життя людей, зменшенню нерівності в доходах, стимулюванню власного, внутрішнього виробництва, освіти та науки, формуванню патріотичної еліти суспільства, розвитку творчих здібностей кожного громадянина країни. Бо саме творчість талановитих і щасливих людей є невичерпним економічним ресурсом, який спроможний подолати виклики XXI сторіччя.

Ключові слова: людиноцентрична парадигма; творчий потенціал людини; стимулювання освіти; науки; культури; індекс щастя; побудова позитивного стилю життя.

Е. В. НАЗАРЕНКО, Н. Б. РЕШЕТНЯК

ПРОБЛЕМЫ ВОПЛОЩЕНИЯ ЧЕЛОВЕКОЦЕНТРИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЫ РАЗВИТИЯ В ЭКОНОМИКУ УКРАИНЫ

Человекоцентрическая система взглядов на экономику и общество дает общее направление развития творческого потенциала свободной личности, однако ее реализация в современных условиях в Украине весьма затруднена. Но любая сложная социально-экономическая проблема не имеет тупиков, а может стать трамплином к новым решениям, к осознанию новой парадигмы развития. Украина, на наш взгляд, в течение последних десятилетий придерживалась доктрины частичных изменений, соответствующей модели государственно-монополистического капитализма. Эта модель служит интересам ограниченного круга властно-бизнесовой элиты. Комплексное реформирование социально-экономического устройства государства будет способствовать активизации экономического поведения среднего класса, укреплению его общественной роли. Для этого нужны резкие кардинальные реформы, направленные на воплощение человекоцентрической концепции, интегральным критерием которой должен стать рост благосостояния и качества жизни большей части населения страны и богатства нации в целом на протяжении длительного времени. На наш взгляд, приоритетной стратегией государства и общества должно стать стимулирование образования, науки и культуры. Такой подход обусловлен изменением системы мотивации человека, связанной со стремительным развитием научно-технического прогресса, который ведет к появлению человека «информативного», «инновационного» и «коммуникативного», поскольку экономическое развитие в современных условиях невозможно без саморазвития человека. В Украине достаточно медленно происходит гуманизация экономической жизни, человек творческого труда не превращается в центральную фигуру на производстве, массово мигрируя на зарубежные рынки труда. Украинские государственные и общественные институты должны все больше внимания уделять построению оптимистического стиля жизни общества, качества жизни людей, уменьшению неравенства в доходах, стимулированию собственного, внутреннего производства, образования и науки, формированию патриотической элиты общества, развитию творческих способностей каждого гражданина страны. Ведь именно творчество талантливых и счастливых людей является неисчерпаемым экономическим ресурсом, который способен преодолеть вызовы XXI века.

Ключевые слова: человекоцентрическая парадигма; творческий потенциал человека; стимулирование образования; науки; культуры; индекс счастья; построение позитивного образа жизни.

O. V. NAZARENKO, N. B. RESHETNIAK

PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF THE HUMAN-CENTRIC DEVELOPMENT PARADIGM IN THE ECONOMY OF UKRAINE

The human-centric system of views on the economy and society gives the general direction of development of creative potential of the free personality, but its realization in the present conditions in Ukraine is very complicated. But any complex socio-economic problem has no blind spots, and can become a springboard to new solutions, to the realization of a new paradigm of development. In our view, Ukraine has in recent decades adhered to the doctrine of partial change, which is consistent with the model of state-monopoly capitalism. This model serves the interests of a limited circle of power and business elites. Complex reformation of the socio-economic structure of the state will help to activate the economic behavior of the middle class and strengthen its social role. This requires drastic cardinal reforms aimed at the implementation of the human-centric concept, the integral criterion of which is to increase the well-being and quality of life of most of the country's population and the wealth of the nation as a whole for a long time. In our opinion, the priority strategy of the state and society should be to promote education, science and culture. This approach is caused by the change of the human motivation system, which is connected with the rapid development of scientific and technological progress, which leads to the emergence of the person "informative", "innovative" and "communicative", because economic development in modern conditions is impossible without human self-development. In Ukraine, the humanization of economic life is slow enough, the creative work person does not become a central figure in production, migrating massively to foreign labor markets. Ukrainian state and public institutions should increasingly pay attention to building an optimistic life style, quality of life of people, reducing income inequality, stimulating their own, domestic production, education and science, forming a patriotic society elite, developing the creative abilities of every citizen of the country. It is the creativity of talented

and happy people that is an inexhaustible economic resource capable of overcoming the challenges of the 21st century.

Keywords: human-centric paradigm; human creative potential; stimulating education; science; culture; happiness index; building a positive lifestyle.

Вступ. В історії людства весна 2020 року, напевно, залишиться розповсюдженням по більшості країн світу нищівного коронавірусу. Однією з умов пандемії безумовно є глобалізація економіки, легке переміщення робочої сили крізь кордони в пошуках кращих умов праці. З іншого боку, сучасність характеризується загостренням конфліктів, пов'язаних з боротьбою за володіння виробничими ресурсами, що опинилися на межі вичерпності. Непередбачуваність глобального ринку, гостра конкуренція, мінливість внутрішнього та зовнішнього середовища бізнесу стали постійними явищами. Вимоги до людини як працівника значно підвищились, що збільшило розумове, емоційне та, врешті, і фізичне навантаження на неї.

Людиноцентрична система поглядів на економіку та суспільство дає загальний напрям розвитку творчого потенціалу вільної особистості, проте її реалізація в сучасних умовах в Україні вельми ускладнена. Але будь-яка складна соціально-економічна проблема не має глухих кутів, а може стати трампліном до нових рішень, до усвідомлення нової парадигми розвитку.

Метою статті є осмислення стану втілення людиноцентричної парадигми в економічний розвиток України та аналіз протиріч українського суспільства, що гальмують позитивні процеси.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням трансформації економічних систем, моделей соціально-економічного розвитку національних економік присвячено чимало наукових праць закордонних і вітчизняних дослідників. З першої половини ХХ сторіччя стали відомі праці Дж. Шумпетера, Р. Солоу, Р. Харрода, Є.

Домара, Дж. М. Кейнса, Ф. Ліста, Р. Лукаса, В. Ойкена, Я. Корнаї, Л. Бальцеровича та ін. Запропоновані ними моделі економічного зростання, в основу яких переважно покладено факторний аналіз джерел росту економіки,

були позитивно сприйняті світовою науковою спільнотою й названі їх іменами. Вітчизняні вчені О. Соскін [1], А. Гальчинський [2], О. Білорус [3], М. Згуровський [4], Ю. Пахомов [5], Е. Лібанова [6], Ю. Зайцев [7] також приділили увагу зазначеним проблемам. У 2017 році опубліковано працю «УКРАЇНА 2030: Доктрина збалансованого розвитку» [8], в якій колективом авторів з провідних дослідницьких соціально-економічних інститутів узагальнено основні напрями розвитку України по побудові суспільства з людським обличчям. Доктрина збалансованого розвитку окреслює числові горизонти досягнення стійкого зростання економіки, але механізми їх реалізації не виключають доповнення і переосмислення.

Постановка завдання. Україна, на наш погляд, протягом останніх десятиліть дотримувалась доктрини часткових змін у банківській, бюджетній, податковій політиці, що відповідає моделі державно-монополістичного капіталізму. Ця модель слугує інтересам обмеженого кола владно-бізнесової еліти і врешті може призвести до дефолту держави. Інший підхід, що передбачає комплексне реформування соціально-економічного устрою держави, сприятиме активізації економічної поведінки середнього класу, зміцненню його суспільної ролі. Для цього потрібні різкі кардинальні реформи, спрямовані на втілення людиноцентричної концепції, інтегральним критерієм якої повинно стати зростання добробуту та якості життя більшої частини населення країни і багатства нації загалом упродовж тривалого часу.

Цілі економічного розвитку України згідно з людиноцентричною моделлю зображено у вигляді трьох взаємопов'язаних блоків на схемі, наведеній на рисунку [8, с. 68]

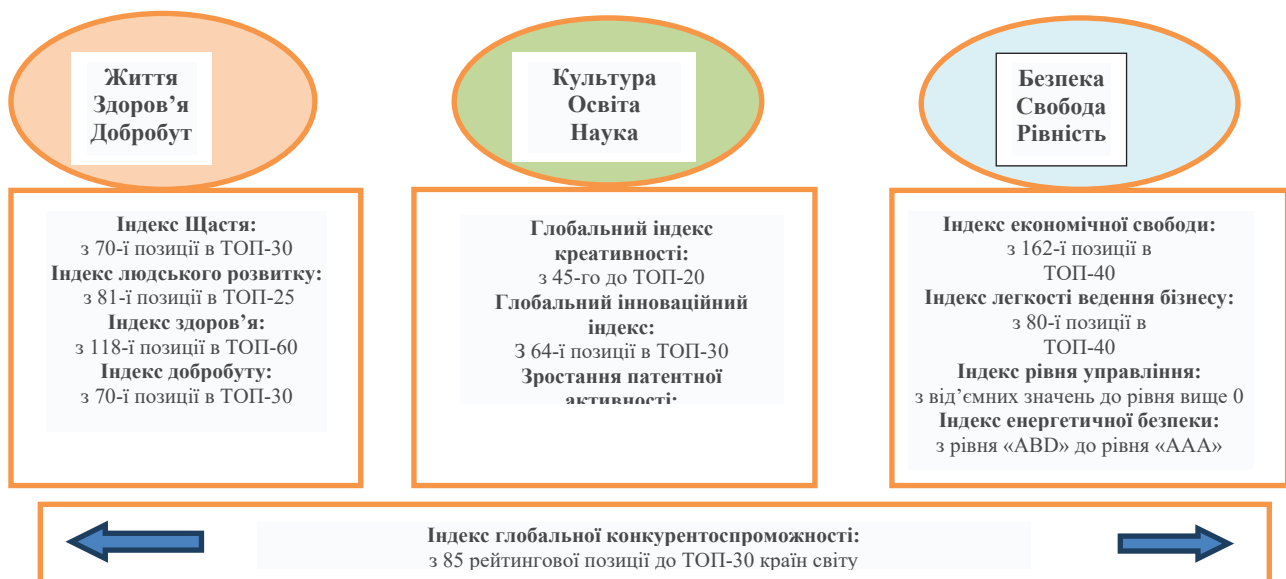

Рисунок – Індикатори реалізації моделі збалансованого розвитку в Україні.

Дані рисунку 1 свідчать, що наразі Україна посідає досить низькі позиції в міжнародних рейтингах, але є прагнення до значного поліпшення ситуації, для чого потрібно різке прискорення економічних змін. Практика реального економічного життя вимагає постійного публічного роз'яснення, планування і моніторингу результатів досягнення намічених горизонтів для України в межах людиноцентричної концепції.

Основні результати дослідження. Ціною багатьох людських втрат, спричинених боротьбою за незалежність, змінами клімату, техногенними катастрофами, розповсюдженням хвороб, у світовому середовищі формується розуміння необхідності першочергової уваги до людини, спрямування економічного розвитку на забезпечення добробуту та якості життя більшої частини населення всіх країн. Будь-який економічний проект, розвиток галузі або окремого підприємства повинен оцінюватись громадськістю з точки зору щастя людини, здоров'я, зручності життя, краси, екологічної чистоти, збереження природних ресурсів для наступних поколінь. В межах людиноцентричної економіки потрібно постійне виховання, моніторинг та підтримка людей і підприємств органами громадського суспільства в регіонах і в країні загалом.

На наш погляд, пріоритетною стратегією держави та суспільства має стати блок «Культура. Освіта. Наука», який показано на рисунку 1. Такий підхід обумовлений зміною системи мотивації людини, що пов'язана зі стрімким розвитком науково-технічного прогресу (НТП), який охоплює практично всі сфери економічної та соціальної діяльності людини, держави, людства в цілому і веде до появи людини «інформативної», «інноваційної» та «комунікативної».

Взаємозв'язок між розвитком НТП і трансформацією ролі людини у суспільному виробництві, системі економічних відносин може бути виявлено на основі визначення рушійної сили прогресу. Загальний мотив – задоволення потреб людини – не дає розуміння суті внутрішніх механізмів розвитку, адже самі по собі потреби не можуть безкінечно зростати. Але як зазначав Дж. М. Кейнс: «Саме наша природжена жага діяльності є та сила, яка рухає світ» [7]. Розвиток і задоволення нових потреб безпосередньо пов'язані з творчою, інноваційною діяльністю людини, яка продукує новітні технології, через створення високотехнологічної продукції, тобто через розвиток творчого характеру праці, що безпосередньо збільшує можливості виробництва і споживання. Таким чином, можна зробити висновок, що економічний розвиток у сучасних умовах неможливий без саморозвитку людини.

На зміну індустріальному типу економіки у розвинених країнах приходить постіндустріальне господарство та суспільство, головними відмінностями якого є домінуючий характер у відтворювальних процесах інформації та знань, що стають вирішальним фактором інновацій. В інноваційній економіці змінюється характер сукупної

робочої сили, головною рисою якого стає створення ідей. Реалізація ідей стрімко збільшує поле інтелектуальної праці. Одним із пріоритетних напрямків інвестування в економіці стає освіта та виробництво нових знань. Соціальний статус людини усе більше залежить від рівня освіти.

Наприклад, у США державні та приватні витрати на освіту наприкінці ХХ сторіччя зросли на 66 % і становили 7 % ВВП. До 150 млрд. дол. складають витрати на так звану «освіту дорослих», в рамках якої брали участь 40 % дорослого населення країни. В цілому з державних джерел різних рівнів у США фінансується 80 % усіх закладів освіти. Така увага до розвитку «економіки знань» перетворила цю країну на технологічну та економічну наддержаву. Адже 45% ВВП у США створюється у сфері наукових досліджень, освіти, охорони здоров'я та виробництва програмного забезпечення. На долю країни приходиться 36% світових наукових кадрів, 44% витрат на наукові розробки та 72% світового ринку інформаційних послуг. Експорт патентів і технологій із США переважає їх імпорт майже у 8 разів. Близько 2/3 нових робочих місць створюються у сфері «нової економіки», а витрати на освіту майже удвічі перевищують військові витрати. [9].

В економічній політиці України розуміння невідкладності втілення людиноцентричної парадигми тільки формується, хоча саме в умовах становлення економічної системи, нової незалежної держави існують усі передумови для її максимально широкого та гнучкого використання. Досить повільно відбувається гуманізація економічного життя в країні, людина творчої праці не перетворюється на центральну постать у виробництві, масово мігруючи на закордонні ринки праці. Держава втратила контроль за характером, змістом і методами формування класу нових власників, за динамікою та рівнем економічної та соціальної поляризації у суспільстві, за характером структурних змін у народному господарстві та у науково-освітньому секторі зокрема.

Соціальна політика держави не підтримує соціальний шар, який би мав складати базу, ядро середнього класу – технічної, наукової, освітянської інтелігенції, висококваліфікованої робочої сили виробничого сектору. У суспільстві останнім часом домінує так званий «офісний планктон»: менеджери – виконавці нижньої та середньої ланки, що обслуговують процес прийняття рішень. Окрім появи стійкої тенденції до постійного кількісного зростання такого «планктону» на засадах розширеного самовідтворення і зростання трансакційних витрат, «офісний планктон» відтягує у своє інституціональне поле значну частину освіченої молоді, яка б могла, за певних умов, стати працівниками високотехнологічних галузей, що забезпечують світовий рівень конкурентоспроможності у всіх розвинених країнах. Влада протягом усього трансформаційного періоду економіки на освіті, науці, культурі. Тому варто було б згадати пораду президента Гарвардського університету Д. Бока, який наголошував: «Якщо ви вважаєте, що освіта – це

надто дорого, спробуйте порахувати, скільки коштує невігластво». [10]

Визнання суспільством та владою необхідності існування та розвитку значного, домінуючого масиву висококваліфікованої робочої сили, працівників, які не тільки здатні створювати високотехнологічний продукт, але й отримують за це адекватну винагороду, а також беруть участь в управлінні забезпечить в майбутньому конкурентоспроможність України у глобальній економіці.

Повертаючись до схеми рисунку 1 (блок «Життя. Здоров'я. Добробут») варто також звернути увагу на проблему працездатності людей, яка дуже залежить від їх психічного здоров'я. У сучасному інклюзивному суспільстві, що поєднує людей різних національностей, вірувань, фізичних можливостей, депресії стають доволі розповсюдженим явищем. За відомостями з відкритих джерел, у технологічно розвинутих країнах від депресивних станів страждає до 20 % населення. Депресії є вагомою часткою інклюзивного суспільства і подолати їх досить важко. В останні роки ця проблема привертає все більше уваги у зв'язку зі стрімким розвитком глобалізації економіки та військовими конфліктами, що загострилися у багатьох країнах світу, не обминувши і Україну.

Психічні розлади у людей супроводжуються різноманітними симптомами: надмірні спади та підйоми настрою, невмотивована агресія, коливання ваги людини, втрата апетиту, сну, енергії, втома, відчуття смутку, самотності, відсутність рішучості та здатності до концентрації уваги, відчуття втрати корисності для оточуючих тощо. Загострення симптомів часто призводить до думок про смерть та самогубство. Для України характерним є велика кількість військових, які повернулись із зони бойових дій на Сході і мають пристосовуватись до цивільного життя, активно сприяти будівництву оптимістичного стилю життя. Найбільш розповсюдженими причинами депресій є сильні життєві стреси, перевтома на роботі, відсутність достатнього сну, некорисне харчування, зловживання психоактивними речовинами (наркотики, алкоголь). Сезонні коливання світла, температури теж можуть сприяти загостренню психічних станів людей. Багато сучасних людей відчуває порожнечу і втрату сенсу життя, що становить загрозу майбутнього розвитку культури, екології та суспільства загалом.

Не випадково у центрі уваги економістів, що поділяють людиноцентричну модель соціально-економічного розвитку, опинилась оцінка благополуччя на рівні країни, регіону і окремого домогосподарства. Провідні політики визнають, що треба зосереджуватись не тільки на зростанні валового внутрішнього продукту країни, але й на благополуччі, рівні щастя окремої людини. Колишній прем'єр-міністр Великобританії Д. Кемерон виголосив: «Настав час визнати, що ми живимо не лише заради грошей, але й заради щастя» [11]. Незважаючи на досягнутий суспільством матеріальний прогрес, люди не відчувають себе щасливими, – констатує, засновник руху «За щастя»

(Action for Happiness) Р. Лейард. Рух «За щастя», заснований у Лондоні групою вчених, має намір змінити цю сумну картину. Вони вважають необхідним пропагувати масовий глобальний рух до кардинальних змін стилю життя сучасного суспільства, що відповідає людиноцентричній моделі розвитку.

З економічної точки зору збільшення виробництва в усіх галузях веде до збільшення комфортності життя. Збільшення грошових доходів населення дає можливість більше споживати товарів та послуг. Але сучасність дає «мінуси», які грошовий індикатор не фіксує: нервовість, монотонність роботи, передчуття звільнення в умовах конкуренції, втрата сімейних цінностей, самотність у великих мегаполісах, корпораціях тощо. Людина відчуває невдоволеність від життя, коли купівля нових товарів не гарантує відчуття щастя надовго. Суспільство споживання підштовхує людину до постійного розвитку бажань, порівнювання себе з іншими, погоні за вигаданою насолодою. Справжні цінності життя – допомога ближньому, вдячність батькам, повага до шляхетності, цінування шедеврів культури, духовність – відсуваються на другий план.

Міжнародний індекс щастя – Happy Planet Index (HPI) оцінює показники: суб'єктивна задоволеність людьми життям, очікувана тривалість життя і так званий «екологічний слід». Вперше HPI було розраховано асоціацією New economic Foundation у 2006 році для 178 країн. У 2019 році Україна зайняла лише 133 місце в міжнародному рейтингу «щасливих країн» з 156 держав. [12]

Щоб досягти покращення становища на макроекономічному рівні Україні потрібні серйозні зміни стратегії розвитку: рішуче проведення програми енергозбереження; надання економічної свободи головному ресурсу – мільйонам активно працюючих людей; залучення інвестицій. Але початок формування відчуття щастя лежить на мікрорівні – рівні окремої людини. Людина не може бути щасливою, якщо в неї є проблеми з комунікацією, внутрішнім розвитком, цілеспрямованістю. Тому потрібно збільшувати ступінь соціалізації завдяки більшому спілкуванню з друзями, з природою, відвідуванню клубів, спортивних, мистецьких заходів. Ніколи не можна припинити саморозвиток, слід більше подорожувати, активно рухатись до сімейного благополуччя, змінювати свої хобі, спілкуватись із тваринами, малювати, співати. У державі необхідно глибоке розуміння потреби в позитивному стилі життя та планування першочергового виділення коштів та приміщень для реабілітаційних заходів для людей, що потребують допомоги, та розвитку їх творчого потенціалу.

Відчуття щастя потрібно досягати усіма можливими засобами: розвитком оптимістичного уявлення майбутнього, тренуванням відчуття задоволення, фокусуванням на позитивних моментах сьогодення. Рецепт щастя – припинити ганятися за ним, навчитись бути задоволеним тим, що маєш. Відштовхуючись від сьогоднішніх реалій, треба йти

до формування в українців відчуття єдності суспільства, реального покращення життя за рахунок зниження злочинності, поліпшення інфраструктури та екології, підвищення якості освіти, медицини, культури. Продуктивним, на наш погляд, було б змагання між містами України не тільки за збільшення ВВП, а і за збільшення туристичної привабливості, упорядкування «зелених» зон, покращення комфортності життя людей.

Висновки. Втілення людиноцентричної концепції має стати трампліном до нових горизонтів України. Державні та громадські інститути повинні все більше уваги приділяти побудові оптимістичного стилю життя суспільства, якості життя людей, зменшенню нерівності в доходах, стимулюванню власного, внутрішнього виробництва, освіти та науки, формуванню патріотичної еліти суспільства, розвитку творчих здібностей кожного громадянина країни. Бо саме творчість талановитих і щасливих людей є невичерпним економічним ресурсом, який спроможний подолати виклики ХХІ сторіччя.

Список літератури

1. Соскін О. Теоретико-методологічні аспекти аналізу національної економічної моделі. / *Журнал "Актуальні проблеми економіки"* № 3, 2011. – С. 23-28.
2. Гальчинський А. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. *Методологічні аспекти : наук. вид. / А. Гальчинський.* – К. : Либідь, 2006. – 312 с.
3. Глобальний конкурентний простір : *монографія* / [О. Г. Білорус (кер. авт. кол. і наук. ред.) та ін.]. – К. : КНЕУ, 2007. – 680 с.
4. Згуровський М. З., Пахомов Ю. М., Філіпенко А. С. та ін. *Геоелектронні сценарії розвитку і Україна: монографія.* К.: Академія, 2010. – 328 с.
5. Пахомов Ю. М. Основні завдання формування посткризової моделі розвитку економіки України / *Економічний часопис-XXI.* – 2010. – № 1–2. – С. 3–6.
6. Лібанова Е. Нерівність в українському суспільстві: витоки та сучасність. – *«Економіка України».* – 2014. – № 3 (628).
7. Зайцев Ю. Людиноцентрична парадигма сучасної економіки як умова сталого розвитку суспільства. / *Електронний журнал Ефективна економіка,* № 2, 2013.
8. УКРАЇНА 2030: Доктрина збалансованого розвитку. Видання друге. — Львів: Кальварія, 2017. — 164 с. ISBN 978-966-663-393-7 (електронне видання).
9. Стюарт Т. Интеллектуальный капитал – новый источник богатства организаций // *Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология* / Под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – С. 381.
10. Добрынин А.И. и др. Человеческий капитал в транзитивной экономике. – Санкт-Петербург, "Наука". – 1999. – С. 199.
11. Корреспондент: Формула счастья. URL: <http://korrespondent.net/tech/1266271> (дата звернення 10.10.2019).

12. Рейтинг счастья по странам. Всемирный доклад о счастье 2019. URL: <https://theworldonly.org/indeks-schastya-2019/> (дата звернення 09.10.2019).

References (transliterated)

1. Soskin O. Teoretyko-metodologichni aspekty` analizu nacional'noyi ekonomichnoyi modeli. [Theoretical and methodological aspects of the analysis of the national economic model] / *Zhurnal "Aktual'ni problemy` ekonomiky"* [J. Actual problems of economy], no 3, 2011. – pp. 23-28.
2. Gal'chy'ns'ky'j A. Global'ni transformaciyi: konceptual'ni al'ternatyvy`. Metodologichni aspekty` [Global transformations: conceptual alternatives. Methodological aspects]: nauk. vy'd. / A. Gal'chy'ns'ky'j. – Kyiv. : Ly'bid', 2006. – 312 p.
3. Global'ny'j konkurentny'j prostir [Global competitive space]: *monografiya* / [O. G. Bilorus (ker. avt. kol. i nauk. red.) ta in.]. – Kyiv. : KNEU, 2007. – 680 p.
4. Zgurovs'ky'j M. Z., Pakhomov Yu. M., Filipenko A. S. ta in. *Geoekonomichni scenariyi rozvy'tku i Ukrayina* [Geoeconomic development scenarios and Ukraine]: *monografiya.* Kyiv.: Akademiya, 2010. – 328 p.
5. Pakhomov Yu. M. Osnovni zavdannya formuvannya postkry'zovoyi modeli rozvy'tku ekonomiky` Ukrainy` [The main tasks of forming a post-crisis model of economic development of Ukraine] / *Ekonomichny'j chasopy's-XXI.* [Economic Journal-XXI] – 2010. – no 1–2. – pp. 3–6.
6. Libanova E. Nerivnist' v ukrayins'komu suspil'stvi: vy'toky` ta suasnist' [Inequality in Ukrainian society: origins and modernity]. – *«Ekonomika Ukraïny»* [Ukraine economy]. – 2014. – no 3 (628).
7. Zajcev Yu. Lyudy'nocentry'chna parady'gma suchasnoyi ekonomiky` yak umova stalogo rozvy'tku suspil'stva. [Man-centered paradigm of modern economy as a condition for sustainable development of society] / *Elektronny'j zhurnal Efekty'vna ekonomika* [E-journal Effective Economics] no 2, 2013.
8. UKRAYiNA 2030: Doktry'na zbalansovanogo rozvy'tku. [UKRAINE 2030: The Doctrine of Balanced Development] *Vy'dannya druge.* — Lviv: Kal'variya, 2017. — 164 p. ISBN 978-966-663-393-7 (elektronne vy'dannya).
9. Styuart T. Y'ntellektual'nij kapy'tal – novij y'stochny'k bogatstva organy'zacy'j [Intellectual capital - a new source of wealth for organizations]// *Novaya posty'ndustry'al'naya volna na Zapade. Antologiya* [A new post-industrial wave in the West. Anthology] /Pod red. V.L. Y'nozemceva. – Moskow.: Academia, 1999. – p. 381.
10. Dobry'n A.Y`. y` dr. Chelovechesky'j kapy'tal v tranzy'ty'vnoj ekonomy'ke. [Human capital in a transitive economy] – Sankt-Peterburg, "Nauka". – 1999. – p. 199.
11. *Korrespondent: Formula schast'ya.* [Correspondent: Formula of happiness] URL: <http://korrespondent.net/tech/1266271> (data zvernennya 10.10.2019).
12. *Rejty'ng schast'ya po stranam. Vsemy'rny'j doklad o schast'e 2019.* [Happiness rating by country. World Happiness Report 2019] URL: <https://theworldonly.org/indeks-schastya-2019/> (data zvernennya 09.10.2019).

Надійшла(received) 09.06.2020

Відомості про авторів /Сведения об авторах / About the Authors

Назаренко Олена Василівна (Назаренко Елена Васильевна, Nazarenko Olena Vasilivna) – кандидат економічних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри загальної економічної теорії; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1825-0097>; e-mail: kh_nyv@ukr.net

Решетняк Наталія Борисівна (Решетняк Наталия Борисовна, Reshetnyak Nataliya Borisovna) – кандидат економічних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри загальної економічної теорії; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-2345-6789>; e-mail: a02021957@gmail.com